

O'ZBEKISTONDA AHOLI QARISHINING DEMOGRAFIK VA IJTIMOIY-IQTISODIY HOLATI

Ochilova Nargiza Akramovna

QDTU “Innovatsion iqtisodiyot” kafedrası dotsenti

nargizaochilova07@gmail.com

Annotatsiya: Maqolada O'zbekistonda aholi qarish jarayonining demografik xususiyatlari hamda uning ijtimoiy-iqtisodiy oqibatlari tahlil qilinadi. Tadqiqotda aholi yosh tarkibidagi o'zgarishlar, keksalar ulushining ortishi, umr davomiyligining uzayishi kabi demografik omillar ko'rib chiqilgan. Shuningdek, aholi qarishining mehnat bozori, ijtimoiy ta'minot tizimi, sog'liqni saqlash va davlat xarajatlariga ta'siri baholanadi. Tadqiqot natijalari aholi qarishi sharoitida ijtimoiy-iqtisodiy siyosatni takomillashtirish zaruratini asoslab beradi.

Kalit so'zlar: aholi qarishi, demografik jarayonlar, yosh tarkibi, ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish, keksalar, mehnat bozori, ijtimoiy ta'minot.

Аннотация: В статье анализируются демографические особенности процесса старения населения в Узбекистане, а также его социально-экономические последствия. В исследовании рассматриваются изменения возрастной структуры населения, рост доли пожилых людей и увеличение продолжительности жизни как ключевые демографические факторы. Кроме того, оценивается влияние старения населения на рынок труда, систему социального обеспечения, здравоохранение и государственные расходы. Результаты исследования обосновывают необходимость совершенствования социально-экономической политики в условиях старения населения.

Ключевые слова: старение населения, демографические процессы, возрастная структура, социально-экономическое развитие, пожилые люди, рынок труда, социальное обеспечение.

Abstract: The article analyzes the demographic characteristics of population ageing in Uzbekistan and its socio-economic consequences. The study examines changes in the age structure of the population, the increasing share of elderly people, and the rise in life expectancy as key demographic factors. In addition, the impact of population ageing on the labor market, the social security system, healthcare, and public expenditures is assessed. The research findings substantiate the need to improve socio-economic policy under conditions of population ageing.

Keywords: population ageing, demographic processes, age structure, socio-economic development, elderly population, labor market, social security.

So'nggi o'n yilliklarda dunyo miqyosida demografik jarayonlarning muhim xususiyatlaridan biri aholi qarishining jadallashuvi hisoblanadi. Tug'ilish darajasining pasayishi va umr davomiyligining uzayishi natijasida keksalar ulushi ortib bormoqda. Ushbu jarayon O'zbekiston uchun ham tobora dolzarb bo'lib, mamlakatning uzoq muddatli ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda.

Aholi qarishi jamiyatda mehnat resurslari tarkibining o'zgarishi, ijtimoiy himoya tizimiga yuklamaning ortishi, sog'liqni saqlash xizmatlariga bo'lgan ehtiyojning oshishi kabi muammolarni yuzaga keltiradi. Shu bois aholi qarishining demografik va ijtimoiy-iqtisodiy jihatlarini chuqur o'rganish muhim ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

O'zbekistonda demografik o'zgarishlar asosan tug'ilish ko'rsatkichlarining bosqichma-bosqich pasayishi va umr ko'rish davomiyligining ortishi bilan tavsiflanadi. Natijada aholi yosh tarkibida mehnatga layoqatli yoshdan katta aholining ulushi oshib bormoqda. Bu holat demografik yuklama koeffitsientining ortishiga olib keladi.

keksalar (60 yosh va undan yuqori) ulushining ortishi;

mehnatga layoqatli yoshdagi aholi ulushining nisbatan qisqarishi;

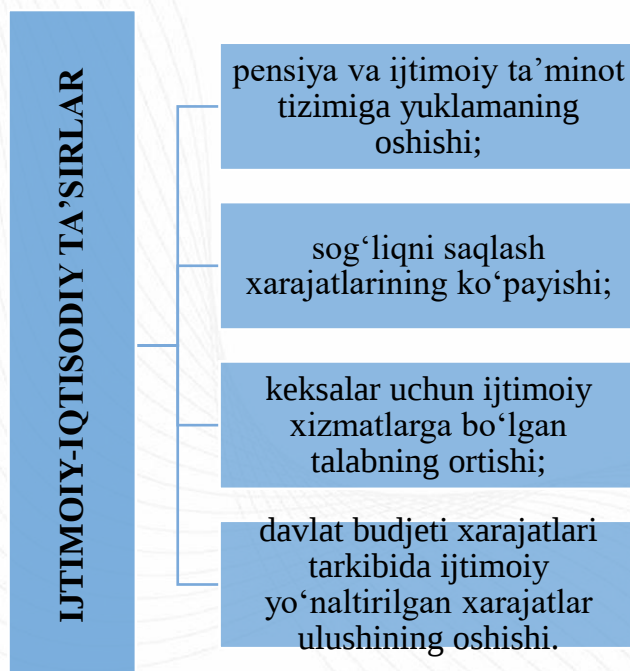

o'rtacha umr davomiyligining oshishi;
shahar va qishloq hududlarida aholi qarish jarayonining notekis kechishi.

Mazkur omillar mamlakat demografik tuzilmasida uzoq muddatli strukturaviy o'zgarishlar yuz berayotganini ko'rsatadi.

Aholi qarishi O'zbekiston iqtisodiyoti va ijtimoiy sohasiga ko'p qirrali ta'sir ko'rsatadi. Eng avvalo, mehnat bozorida ishchi kuchi tarkibi o'zgarib, yosh mehnat resurslari ulushining kamayishi kuzatiladi. Bu esa mehnat unumdorligi va iqtisodiy o'sish sur'atlariga ta'sir qilishi mumkin.

Ijtimoiy-iqtisodiy ta'sirlar quyidagi yo'nalishlarda namoyon bo'ladi:

1-rasm. Ijtimoiy-iqtisodiy ta'sir quyidagi yo'nalishlari

Shu bilan birga, keksalar mehnat salohiyatidan samarali foydalanish, ularning jamiyat hayotidagi faolligini oshirish ijobiy iqtisodiy samara berishi mumkin.

Aholi qarishining salbiy oqibatlarini yumshatish va ijobiy imkoniyatlaridan foydalanish uchun kompleks yondashuv zarur. Bunda quyidagi yo'nalishlar muhim ahamiyatga ega:

faol qarilik konsepsiyasini joriy etish;

keksalar bandligini qo'llab-quvvatlash;
sog'liqni saqlash va rehabilitatsiya xizmatlarini rivojlantirish;
ijtimoiy xizmatlar sifati va qamrovini kengaytirish;
demografik jarayonlarni hisobga olgan uzoq muddatli ijtimoiy-iqtisodiy strategiyalarni ishlab chiqish.

Mazkur choralar aholi qarishi sharoitida barqaror ijtimoiy rivojlanishni ta'minlashga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, O'zbekistonda aholi qarishi jarayoni demografik rivojlanishning ob'ektiv bosqichi bo'lib, u ijtimoiy-iqtisodiy tizimga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Ushbu jarayonni chuqur tahlil qilish va unga mos davlat siyosatini ishlab chiqish muhim ahamiyatga ega. Aholi qarishi sharoitida keksalar salohiyatidan samarali foydalanish, ijtimoiy himoya tizimini takomillashtirish va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash mamlakat taraqqiyotining muhim omillaridan biri hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. **Aholini ijtimoiy himoya qilish va keksalarni qo'llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risidagi Farmon.** – Toshkent, 2022.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. **2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi.** – Toshkent, 2022.
3. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi. **Keksalar va nogironligi bo'lgan shaxslarni ijtimoiy qo'llab-quvvatlashga oid qarorlar to'plami.** – Toshkent, 2021.
4. United Nations. **World Population Ageing.** – New York, 2020.
5. World Bank. **Population Aging and Economic Growth.** – Washington, DC, 2021.
6. OECD. **Ageing and Employment Policies.** – Paris, 2020.